

Meervleermuis (*Myotis dasycneme*) H1318

1. Status:

Habitatrichtlijn Bijlage II (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Beschrijving: De meervleermuis is een van de grotere vleermuizensoorten in Nederland, met een gewicht van ca 14 tot 20 gram, en een spanwijdte van 20 - 32 cm. Zoals typisch voor soorten van het geslacht *Myotis* is de rug donker en de buikzijde licht. Bij de meervleermuis is de rugvacht licht grijs- tot donkerbruin, de buik grijswit. De voeten zijn groot en aangepast aan het vangen van prooien van het wateroppervlak.

Kraamkolonies worden in Nederland vooral gevonden in gebouwen in het westelijke en noordwestelijke waterrijke laagland. Al vanaf eind juli beginnen de kraamgroepen uiteen te vallen en volgt de trek naar de winterverblijven over een afstand van 50 tot 300 kilometer, in de richting van de duinen, de Veluwe, het Limburgse heuvelland of middelgebergtes in het nabije buitenland, zoals het Weserbergland, de Eifel en de Ardennen. Langs de routes tussen het zomerleefgebied en overwinteringsgebied verblijven groepen mannetjes. Paargroepen van individuele mannetjes met enkele vrouwtjes zijn gevonden in nest- en vleermuiskasten en boomholtes. De paring vindt echter ook in de winterverblijven plaats.

Als winterverblijf zijn vooral onderaardse verblijven bekend, zoals grotten, kalksteengroeven, bunkers, forten, vestingwerken, kelders en oude steenfabrieken. Maar er worden ook meervleermuizen overwinterend onder dakpannen of achter dakranden gevonden.

De winterslaapstrategie van de onderaards overwinterende meervleermuizen bestaat uit relatief constant 'stabiel' slapen tussen half oktober en maart/april. Ze worden gemiddeld ongeveer eens per maand wakker. Hoe de winterslaap verloopt van meervleermuizen die in minder stabiele situaties overwinteren, is niet bekend. In de bekende winterverblijven wordt slechts een klein deel (< 2%) van de in de zomer in Nederland aanwezige meervleermuizen waargenomen. Waar het andere deel van de populatie overwintert en of dit 'ontbrekende deel' uit Nederland wegtrekt is niet bekend.

De meervleermuis jaagt in een snelle rechtlijnige vlucht in lange trajecten vlak boven het wateroppervlak met uitvallen boven de begroeide oever. Ze jagen op insecten tot op 10 - 20 km van de verblijfplaats en er worden in de loop van de nacht grote totale afstanden afgelegd.

Vliegrouetes over land volgen zoveel mogelijk landschapselementen als heggen, houtwallen, lanen en tuinen. Grotere afstanden naar het uiteindelijke jachtgebied worden echter vooral via de 'waterwegen' afgelegd. Tijdens het jagen, en zeker tijdens de verplaatsingen op vliegrouetes over water worden snelheden tot meer dan 35 km/u gehaald.

De meervleermuis is een typische soort van het open waterrijke Nederlandse landschap. Ze foerageert boven grote open wateroppervlakten en langs oevers van plassen, meren, kanalen, rivieren en vaarten. De beschutting en het voedselaanbod van riet- of andere oevervegetaties zijn daarbij zeer welkom. Beschutting en kleinere wateren en zelfs bosranden of boomgroepen worden belangrijker naarmate er meer wind staat. Recent onderzoek met gezenderde meervleermuizen laat zien dat jagen boven grasland of wellicht de sloten in het veenweidegebieden een behoorlijke rol kan spelen. In de buurt van de kolonieplaats, en op de route tussen verblijfplaats en feitelijk jachtgebied, wordt ook langs houtwallen, in de beschutting van bosjes en in de bebouwde kom gejaagd. In het oostelijk deel van het verspreidingsgebied van de soort in Europa lijkt rivierbegeleidend bos (ooibos) en het jagen in bos een belangrijke rol te spelen bij het voorkomen van de soort.

Relatief belang binnen Europa: zeer groot

Het verspreidingsgebied van de meervleermuis sterkt zich uit van Noordwest-Europa tot het noorden van Frankrijk in het zuidwesten en tot West-Siberië en Noord-Kazakstan in het noordoosten en zuidoosten. Het zwaartepunt ligt vooral in het Atlantische en continentale deel van Europa, met uitlopers in de lagere delen van het boreale en pannonische gebied. Binnen de Europese regio is de soort waargenomen in het zuidelijkste deel van Zweden en Finland, Estland, Litouwen, Letland, Nederland, België, het noorden van Frankrijk, Duitsland, Denemarken, Polen,

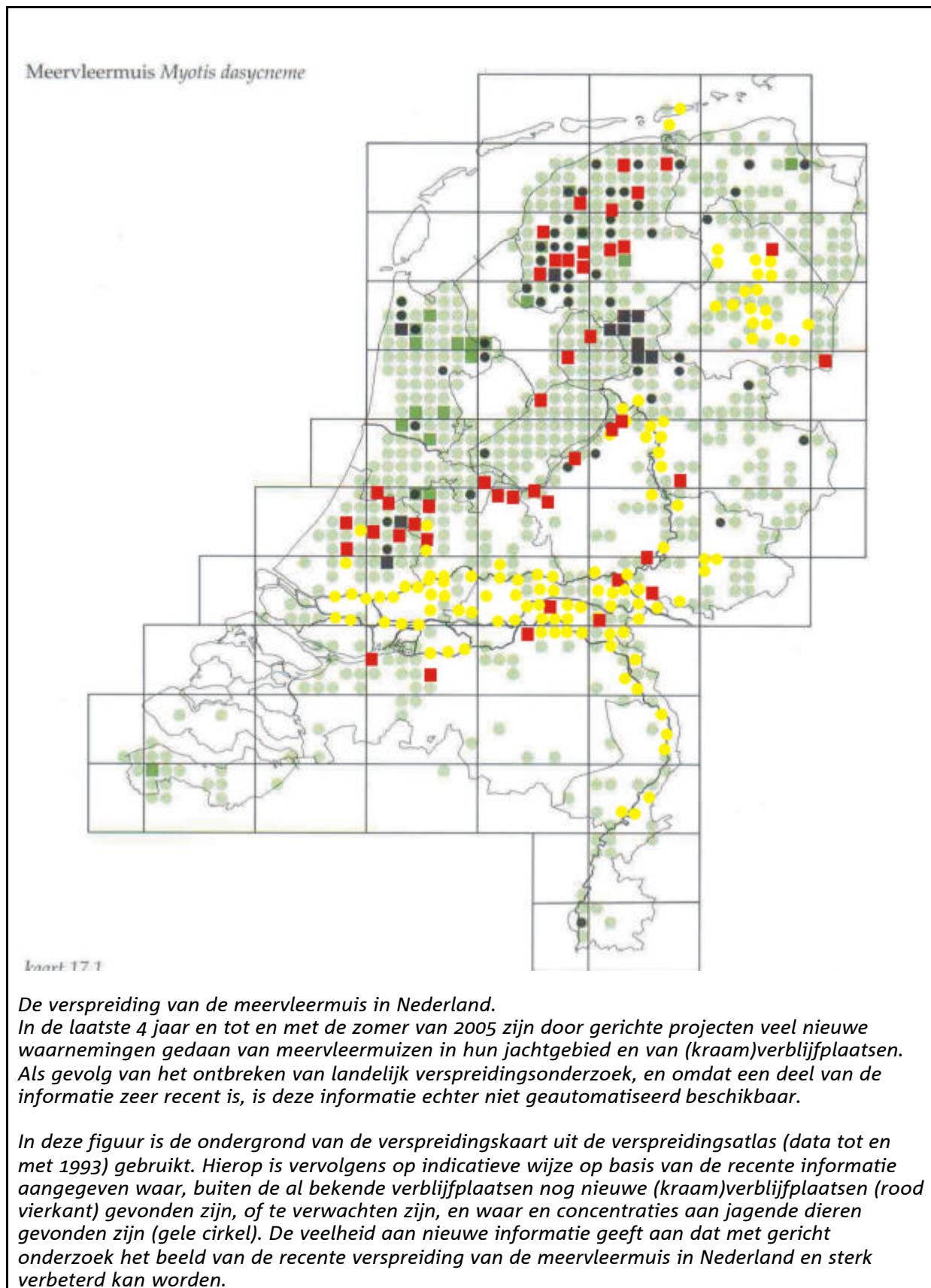
Oekraïne, Moldava, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Kroatië, Joegoslavië, Roemenië, Bulgarije en Rusland. Er is een recente vondst uit het zuidoosten van Groot-Brittannië. Zwaartepunten in de bekende verspreiding liggen in Nederland, Baltische Staten en Hongarije. De Nederlandse populatie maakt naar schatting ca 5% uit van de Europese ofwel de wereldpopulatie, en omvat zeker 10% van de populatie binnen de huidige Europese Unie.

3. Bijdrage van gebieden

Huidige verspreiding en voorkomen binnen Nederland: Het merendeel van de bekende kraamkolonies en jachtgebieden van de meervleermuis ligt in het laagveen-, zeeklei- en IJsselmeergebied van Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Friesland, Groningen en de Kop van Overijssel. 's Zomers is het voorkomen grotendeels beperkt tot Groningen, Friesland, Overijssel, Flevoland, Utrecht en Noord- en Zuid-Holland. In Zuidoost Drenthe, Twente en Zeeuws-Vlaanderen bevinden zich kleine populaties. In het rivierengebied in midden Brabant, zuidwestelijk Gelderland en midden Limburg, en boven vaarten en kanalen in oostelijk Brabant is het voorkomen en de verspreiding van de meervleermuis niet goed bekend en wordt het waarschijnlijk onderschat. Op veel plaatsen in het laagland en rivierengebied is met nog onbekende verblijfplaatsen te rekenen.

Voor de winter van 1978/1979 werden ten noorden van de grote rivieren geen overwinterende meervleermuizen waargenomen. Daarna werden in toenemende aantallen dieren waargenomen in bunkergangstelsels in de duinen ten noorden van Scheveningen en in Wassenaar en ook in een bunker nabij Arnhem.

In de periode 1986 – 1993 omvatte de Nederlandse meervleermuispopulatie 8.000 - 10.000 individuen. Dit is een schatting op basis van de informatie voor de vleermuisatlas. In die schatting was al verwerkt dat er in sommige gebieden in Nederland nog onbekende kraamkolonies waren. Op basis van de recente gegevens en vondsten van verblijfplaatsen in zowel nieuwe gebieden, als gebieden waar hun voorkomen al bekend was, schatten we de populatie op 10.000 – 15.000 dieren. Over populatiedynamische parameters zoals de leeftijdsopbouw, reproductie en sterfte is helaas weinig tot niets bekend.



Huidig voorkomen en Natura 2000: De overwinteringslocaties van de meervleermuis waar grote aantallen verblijven en die bekend zijn, liggen in Natura 2000 gebieden. Van het zomerleefgebied ligt een groot deel in het Natura 2000-netwerk, met name de grotere wateren. Allerlei lijnvormige wateren, zoals kanalen, vaarten en sloten, waar veel meervleermuizen foerageren, liggen buiten

het Natura 2000-netwerk. Dit hangt samen met het feit dat de meervleermuis in grote delen van Nederland een wijd verspreide soort is. In de periode 1986–1993, binnen het eerste project van de vleermuisatlas, is de meervleermuis in 40% van de atlasblokken waargenomen. Nu is het voorkomen van de soort zeker in 50% van de atlasblokken. Naar schatting komt de meervleermuis in 4.000 tot 8.000 km hokken voor.

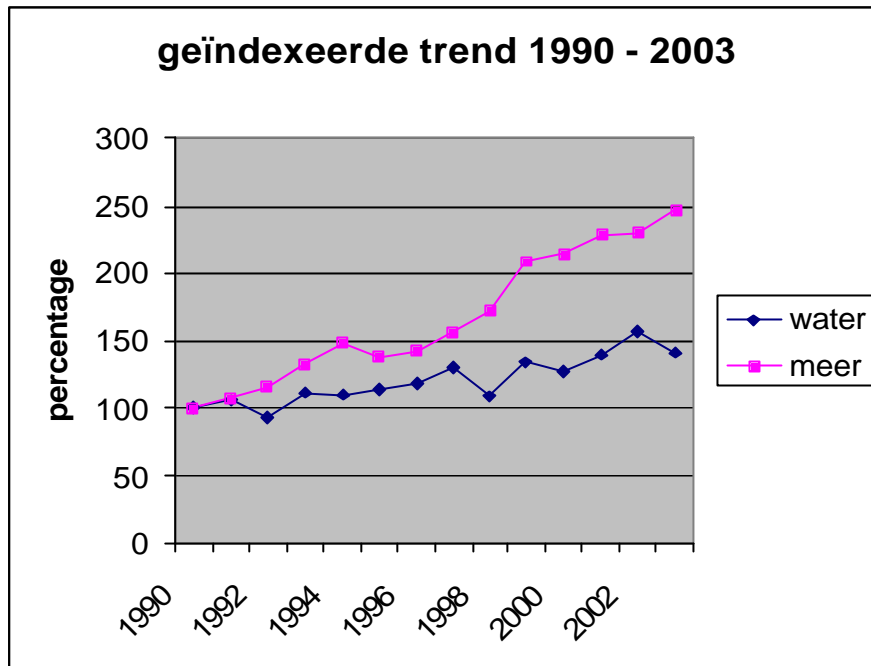
Nr.	Natura 2000 gebied	Functie	Bijdrage
57	Veluwe	overwintering	>15%
97	Meijendel & Berkheide	overwintering	>15%
10	Oudegaasterbrekken , Fluessen e.o.	zomerleefgebied	2-15%
13	Alde Feanen	zomerleefgebied	2-15%
34	Weerribben	zomerleefgebied	2-15%
35	Wieden	zomerleefgebied	2-15%
72	IJsselmeer	zomerleefgebied	2-15%
73	Markermeer & IJmeer	zomerleefgebied	2-15%
76	Veluwerandmeren	zomerleefgebied	2-15%
90	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	zomerleefgebied	2-15%
91	Polder Westzaan	zomerleefgebied	2-15%
92	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	zomerleefgebied	2-15%
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	zomerleefgebied	2-15%
156	Bemelerberg & Schiepersberg	overwintering	2-15%
157	Geuldal	overwintering	2-15%
9	Groote Wielen	zomerleefgebied	<2%
12	Sneekermeergebied	zomerleefgebied	<2%
18	Rottige Meenthe & Brandermeer	zomerleefgebied	<2%
39	Vecht en Beneden-Reggegebied	zomerleefgebied	<2%
67	Gelderse Poort	doortrek	<2%
74	Zwarte Meer	zomerleefgebied	<2%
83	Botshol	zomerleefgebied	<2%
94	Naardermeer	zomerleefgebied	<2%
95	Oostelijke Vechtplassen	zomerleefgebied	<2%
112	Biesbosch	zomerleefgebied	<2%
159	Sint Pietersberg & Jekerdal	overwintering	<2%
160	Savelsbos	overwintering	<2%

Voorkomen meervleermuis in Natura 2000 gebieden

4. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De indruk van veel deskundigen in Nederland is dat de trend van de meervleermuis op zijn minst licht positief is. Die indruk is gebaseerd op de wintertellingen en werk en inventarisaties met betrekking tot de kraamkolonies.

Concrete direct beschikbare informatie over het verloop van de aantallen is echter alleen bekend uit de wintertellingen. Hier zien we een groei van de aantallen getelde dieren tot aantallen die in 2003 2,5 maal zo groot zijn dan in 1990.



De geïndexeerde trend voor de meervleermuis voor alle winterverblijven tussen 1990 en 2003. Ter vergelijking is de trend van de watervleermuis bijgevoegd. Voor de meervleermuis gaat het om aantallen tot enkele honderden dieren en voor de watervleermuis om aantallen tot meer dan 6000 dieren (Bron VZZ en CBS).

Maar tegelijk is er sprake van een groot verschil tussen het relatief hoge aantal dieren dat bekend is in de zomer en het betrekkelijke geringe aantal dat waargenomen is in de winterverblijven. In 1993 werd de zomerpopulatie geschat op 8.000-10.000 exemplaren. Slechts ongeveer 3-4% daarvan wordt in de winterkwartieren in Nederland teruggevonden.

Een deel van de zomerpopulaties van de meervleermuis zal ongetwijfeld verblijven in winterkwartieren in Duitsland en België en mogelijk in nog verder van Nederland vandaan liggende streken tot wellicht in Noord-Frankrijk of Denemarken. Het is daarnaast niet uit te sluiten dat een deel van de zomerpopulatie overwintert in spouwmuren en daardoor 's winters niet kan worden waargenomen. Het bunkergangstelsel ten noorden van Scheveningen heeft samen met de bunker Klein Heidekamp nabij Arnhem de grootste winterpopulatie van het land. Op beide locaties nemen de aantallen toe. Daarentegen is het aantal overwinterende meervleermuizen in de onderaardse kalksteengroeven in Zuid-Limburg vanaf de jaren vijftig aanzienlijk afgenomen en is het thans laag maar redelijk stabiel.

Ook al wordt er niet getwijfeld aan een positieve trend, het blijft dus de vraag hoe representatief de gegevens uit de wintertellingen zijn voor de gehele landelijke populatie.

Sommige vanouds bekende kraamkolonies van de meervleermuis in Friesland zijn verloren gegaan of de verblijfplaatsen worden niet meer gebruikt. De belangrijkste oorzaak daarvan is waarschijnlijk de ingrijpende restauraties van kerken. In de periode 1994-2004 werden echter niet alleen in Friesland, maar in tal van gebieden in Nederland nieuwe verblijfplaatsen en kolonies gevonden. Vooral in de laatste jaren neemt het aantal gevonden verblijfplaatsen snel toe door de inzet van telemetrie (het op afstand metingen doen). De onderzoeksinzet was daarbij echter niet landsdekkend dus het verspreidingsbeeld is niet compleet. Ontwikkelingen of trends in de verspreiding kunnen daarom niet worden vastgesteld.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig

De verspreiding van de meervleermuis in de winterperiode neemt toe, in de zomerperiode is ze op zijn minst stabiel.

Beoordelingsaspect populatie: gunstig

De meervleermuispopulatie neemt waarschijnlijk toe in aantal.

Beoordelingsaspect leefgebied: matig ongunstig

Lijnvormige wateren en lijnvormige landschapselementen op het land (heggen, houtwallen, lanen etc.) zijn voor de meervleermuis van groot belang. Heggen en houtwallen worden gebruikt als verbindingroute tussen zomerverblijven en foerageergebieden. Ze zijn waarschijnlijk ook van belang als route naar winterverblijven. Lijnvormige elementen staan onder druk. Langs steeds meer wateren verschijnen verlichting en bebouwing, voor de meervleermuis is dat een negatieve ontwikkeling.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

In 1994 was het toekomst perspectief voor de meervleermuis niet bijzonder ongunstig, maar ook niet bijzonder gunstig. Met de uitvoering van het vleermuis-atlasproject waren veel verblijfplaatsen ontdekt, de populatieomvang en het bewoonde areaal duiden op een voor de meervleermuis gunstige situatie, en niets wees op concrete ongunstige ontwikkelingen. Er waren echter enkele bedreigingen opgemerkt zoals restauratie en renovatie van als verblijfplaats gebruikte gebouwen, meer bebouwing en verlichting langs water (routes en jachtgebied), toenemende versnippering, de vervuiling van rivierbodems en toenemende voedselverrijking in sommige wateren.

In 2004 is het toekomstperspectief voor de meervleermuis verbeterd, maar de bedreigingen zijn niet compleet verdwenen. De omstandigheden blijven nog te verbeteren ten aanzien van verblijfplaatsen, vliegroutes, en dus de uitwisseling tussen verblijfplaatsen en jachtgebieden, en tussen het netwerk aan verblijfplaatsen.

Oordeel: matig ongunstig

Staat van instandhouding		
Aspect	1994	2004
Verspreiding	Gunstig	Gunstig
Populatie	Gunstig	Gunstig
Leefgebied	Matig ongunstig	Matig ongunstig
Toekomst	matig ongunstig	matig ongunstig
Totaal	Matig ongunstig	Matig ongunstig

5. Bronnen

- Haarsma, A.-J., 2006. De meervleermuis: ver weg of dichtbij in de winter. Zoogdier 17(1): 11-14
- Kapteyn, K., 1995. Vleermuizen in het landschap; over hun ecologie, gedrag en verspreiding, Schuyt & Co., Haarlem.
- Limpens, H., K. Mostert & W. Bongers, 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen. Onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV Uitgeverij, Utrecht.